

MUSIQA MADANIYATI DARSLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARNING NAZARIY ASOSLARI

Abdullayeva Yulduz Abdullayevna

Urganch Davlat Pedagogika Instituti

Musiqqa ta'limi va san'ati mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20808784>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 19-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 21-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 23-iyun 2026 yil

KEY WORDS

musiqqa madaniyati, musiqqa ta'limi, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interfaol metodlar.

ABSTRACT

Mazkur maqolada musiqqa madaniyati darslarini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, integrativ hamda innovatsion pedagogik yondashuvlarning mazmuni va ularning musiqqa ta'limidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, musiqqa madaniyati fanini o'qitishda o'quvchilarning estetik didi, musiqiy tafakkuri, ijodiy qobiliyati va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmatini shakllantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalarining ahamiyati ochib beriladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida pedagogik yondashuvlar mazmuni va mohiyati tubdan yangilanib, ta'limni tashkil etishning an'anaviy, bilimga yo'naltirilgan modeli o'rnini shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan innovatsion konsepsiyalar egallamoqda. Bugungi pedagogika fanida ta'lim jarayoni o'quvchi shaxsining individual imkoniyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda, uning bilim olish bilan birga ijtimoiy, madaniy, estetik va ijodiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi murakkab tizim sifatida talqin etilmoqda. Mazkur jarayonda musiqqa madaniyati darslari o'zining badiiy-estetik, emotsional va tarbiyaviy salohiyati bilan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish uchun qulay va samarali ta'lim maydonini yaratadi.

Musiqqa madaniyati fanining o'ziga xosligi shundaki, u o'quvchi shaxsiga bevosita emotsional ta'sir ko'rsatadi, uning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va tafakkuriga murojaat qiladi. Shu bois musiqqa darslarini o'qitishda faqatgina an'anaviy izohli-nazariy yondashuv yetarli bo'lmay, o'quvchini faol musiqiy faoliyatga jalb etuvchi, ijodkorlikni qo'llab-quvvatlovchi, mustaqil fikrlash va musiqiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantiruvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarurati vujudga keladi. Bu esa musiqqa ta'limining nazariy asoslarini zamonaviy pedagogik konsepsiyalar bilan uyg'un holda qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

Bugungi pedagogik adabiyotlarda kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, konstruktivizm, integrativ va tizimli yondashuv, reflektiv ta'lim, shuningdek, innovatsion va raqamli pedagogika kabi yo'nalishlar yetakchi o'rin tutmoqda. Ushbu yondashuvlarning har biri musiqqa madaniyati darslarini o'qitishda muayyan didaktik vazifalarni hal etishga xizmat qiladi: kompetensiyaviy yondashuv o'quvchi natijasini

aniq belgilashga imkon bersa, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv individual rivojlanishni ta'minlaydi, faoliyatga asoslangan yondashuv esa musiqani bevosita amaliy faoliyat orqali o'zlashtirishga yo'naltiradi. Shu bilan birga, integrativ va konstruktiv yondashuvlar musiqiy bilimlarni boshqa fanlar va hayotiy tajriba bilan bog'lash, o'quvchining mustaqil bilim qurish jarayonini faollashtirish imkonini beradi.

Musiqqa madaniyati darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish zarurati, avvalo, o'quvchilarning musiqaga bo'lgan munosabati, qiziqishi va ehtiyojlarining o'zgarib borayotgani bilan ham izohlanadi. Raqamli texnologiyalar, ommaviy madaniyat va global axborot oqimi sharoitida o'quvchining musiqiy tajribasi rang-barang, ammo ko'pincha tizimsiz shakllanmoqda. Shu bois maktabdagi musiqqa darslari o'quvchining mavjud musiqiy tajribasini ilmiy-nazariy asosda tartibga solish, uni estetik mezonlar bilan boyitish va ongli musiqiy idrokka yo'naltirish vazifasini bajarishi kerak. Bu vazifani bajarishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar nazariy asos sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogika fanida kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonini tashkil etishning yetakchi nazariy asoslaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu yondashuvning mohiyati ta'lim natijasini faqat o'quvchining egallagan bilimlari majmui bilan emas, balki uning bilim, ko'nikma, malaka, tajriba va shaxsiy munosabatlarni real pedagogik va hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyati bilan belgilashdan iboratdir. Kompetensiyaviy yondashuv shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lib, u o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida qaraydi.

Pedagogik adabiyotlarda "kompetensiya" tushunchasi o'quvchining muayyan faoliyat turini muvaffaqiyatli amalga oshirishga imkon beruvchi integrativ sifat sifatida talqin qilinadi. U bilimlar, amaliy ko'nikmalar, ijodiy tajriba, motivatsiya hamda qadriyatli munosabatlarning uyg'un birligi sifatida namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, kompetensiyaviy yondashuv ta'lim mazmunini qayta ko'rib chiqishni, ya'ni fanlar bo'yicha beriladigan axborotni qisqartirib, amaliy ahamiyatga ega, o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi bilim va faoliyat turlarini ustuvor qilishni talab etadi. Bu holat musiqqa madaniyati fanini o'qitishda ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi.

Musiqqa madaniyati darslarida kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asosi o'quvchilarda musiqiy-estetik kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilganligi bilan belgilanadi. Bunday kompetensiyalar tarkibiga musiqani tinglab idrok etish, musiqiy asarni tahlil qilish va baholash, musiqiy obrazlarni his etish, ijro va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish, milliy va jahon musiqasi namunalariga ongli munosabat bildirish kabi ko'nikmalar kiradi. Mazkur kompetensiyalar o'quvchining faqat nazariy bilimga ega bo'lishini emas, balki musiqiy faoliyatni ongli va ijodiy tarzda amalga oshirishini ta'minlaydi.

Kompetensiyaviy yondashuvning muhim nazariy jihatlaridan biri ta'lim natijalarini aniq va o'lchab bo'ladigan ko'rsatkichlar orqali belgilashdir. Musiqqa madaniyati darslarida bu yondashuv o'quvchilarning ijrochilik faolligi, musiqiy tafakkuri, estetik didi, tahliliy fikrlashi va ijodkorlik darajasini mezonli baholash imkonini beradi. Shu orqali baholash jarayoni faqat nazorat vositasi bo'lib qolmay, balki ta'limni rivojlantiruvchi pedagogik mexanizmga aylanadi. O'quvchi o'zining musiqiy rivojlanish dinamikasini anglaydi, o'qituvchi esa metodik faoliyatini takomillashtirish uchun zarur tahliliy ma'lumotlarga ega bo'ladi.

Nazariy jihatdan kompetensiyaviy yondashuv faoliyatga asoslangan yondashuv bilan ham uzviy bog'langan. Musiqqa madaniyati fanida kompetensiyalar bevosita musiqiy faoliyat

jarayonida — tinglash, kuylash, ritmik harakat, improvizatsiya, jamoaviy ijro va musiqiy loyiha ishlari orqali shakllanadi. Shu sababli dars jarayonida o'quvchini faol ishtirok etishga undovchi metodlar ustuvor bo'lishi zarur. Bu holat kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asosini amaliyot bilan bog'lashga xizmat qiladi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv musiqa madaniyati darslarida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash imkonini beradi. O'quvchi milliy musiqiy meros namunalarini o'rganish jarayonida estetik, madaniy va ijtimoiy kompetensiyalarni egallaydi, jahon musiqasi bilan tanishish orqali esa madaniyatlararo muloqot va tolerantlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa musiqa ta'limining tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Zamonaviy sinflarda musiqa madaniyatini o'qitish musiqiy amaliyotni madaniy tushunish, ijtimoiy tenglik va o'zgaruvchan ta'lim bilan bog'laydigan pedagogik usullarni talab etadi. Tanlangan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, "samarali musiqa-madaniyat pedagogikasi jahon musiqa qarashlarini, etnomusiqashunoslikka asoslangan yondashuvlarni, madaniyatlararo kompetensiyani, texnologiya va jamoatchilik hamkorligidan oqilona foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu yo'nalishlar asosiy da'voga birlashadi: musiqa madaniyati ta'limi o'quvchilarning shaxsiyati va mahalliy kontekstlarini global musiqiy diskursda joylashtiradigan madaniy sezgir, ishtirokchi va reflektiv pedagogika orqali eng yaxshi amalga oshiriladi"¹.

Amaliyotda jahon musiqa pedagogikasi va etnomusiqashunosligi: "Jahon musiqa pedagogikasi musiqani madaniyat sifatida o'qitish uchun asos taklif etadi, tovush xususiyatlari, kontekst va xatti-harakatlarga e'tibor qaratadi hamda musiqiy ma'noni uning ijtimoiy olamlarida tahlil qiladigan o'quv dasturini targ'ib qiladi"². "Etnomusiqashunoslikka asoslangan yondashuvlar musiqani statik repertuar sifatida emas, balki madaniyat sifatida o'qitishni qo'llab-quvvatlaydi va o'quvchilarni turli jamoalarda uzatish, kontekst va ma'noni tushunishga yo'naltiradi"³.

"Zamonaviy asoslarga ko'ra, musiqa o'qitish talabalarning madaniy o'ziga xosligini qo'llab-quvvatlashi va madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishi lozim. Madaniy sezgir va madaniy qo'llab-quvvatlovchi pedagogika o'quvchilarning bilim zaxiralarini birinchi o'ringa qo'yadi hamda maktabda va undan tashqarida turli madaniy boyliklarni tan olish orqali musiqiy bilimlardan foydalanishni demokratlashtirishga qaratilgan"⁴.

Etnografik uchrashuvlar orqali o'zgaruvchan ta'lim o'quvchilarning madaniyat va o'zlik haqidagi tushunchalarini qayta ko'rib chiqishi mumkin, bunda etnografiya sinfidagi loyihalardan foydalanib, turli xil musiqiy bilish va faoliyat usullariga ochiqlikni shakllantirish mumkin. Etnomusiqashunoslik sinflarida transformativ pedagogika, shuningdek, vakillik va munosabatlarga nisbatan reflektivlikni o'z ichiga oladi, bu esa farqni mohiyatlashtirishdan ko'ra tarixlashtirish va kontekstlashtirish imkonini beradi.

¹ Locke, Terry, and Lauren Prentice. "Facing the Indigenous 'Other': Culturally Responsive Research and Pedagogy in Music Education." *The Australian Journal of Indigenous Education*, vol. 45, no. 2, 2016, pp. 139–151, <https://doi.org/10.1017/jie.2016.1>.

² Diaz, Lauren. "Rethinking the Traditional Wind Band." *TOPICS*, 2023, <https://doi.org/10.22176/topics2020.03.37>.

³ Harrop-Allin, Susan. "Multimodality and the Multiliteracies Pedagogy." *Journal of Research in Music Education*, vol. 65, no. 1, 2017, pp. 25–51, <https://doi.org/10.1177/0022429417694874>.

⁴ Dockan, David, et al. "General Music Pedagogies Through the Lens of Culturally Relevant Pedagogy." *Journal of General Music Education*, vol. 39, no. 1, 2025, pp. 31–39, <https://doi.org/10.1177/27527646251369863>.

Kempbellning “jahon musiqa pedagogikasining beshta o'lchami - diqqat bilan tinglash, faol tinglash, faol tinglash, jahon musiqasini yaratish va madaniy kontekstni o'rganish - ramziy ta'sirdan faol, madaniy jihatdan asoslangan musiqiy tadqiqotga o'tish uchun zamin yaratadi. Bu o'lchamlar repertuarni kengaytirish va tanqidiy musiqiy tushunchani chuqurlashtirish uchun umumiy musiqa va ijrochilikka asoslangan muhitlarga kiritilishi mumkin”⁵.

“Fanlararo hamkorlik (masalan, musiqa ta'limi etnomusiqashunoslik, ijtimoiy fanlar, tilshunoslik bilan) musiqani madaniy amaliyot sifatida yanada yaxlit tushunishni qo'llab-quvvatlaydi va turli xil kelib chiqishga ega talabalar bilan birgalikda yaratilgan bilimlarni osonlashtirishi mumkin. Pshibyalski va Niknafs oliy ta'limda ommabop musiqani hamkorlikda, fanlararo kontekstlarda o'qitish uchun improvizatsion, integrativ ta'limdan qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatadi”⁶.

“Musiqiy madaniyatlarni taqdim etish uchun video va multimedia resurslaridan foydalanish musiqiy an'analarni kontekstli tushunishni ta'minlashda samarali ekanligi aniqlangan, ayniqsa o'qituvchilar vizual vositalarni madaniyatga asoslangan munozara va mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirganlarida”⁷. Biroq, o'qituvchilar soddalashtirilgan tasvirlardan ehtiyot bo'lishlari va madaniyat tasvirlari bilan tanqidiy munosabatda bo'lishni ta'minlashlari kerak.

Mahalliy, milliy va jahon musiqasini izlanishga asoslangan vazifalar va ijro imkoniyatlari bilan uyg'unlashtirgan aralash yondashuv ma'qullanadi. O'quv dasturlari o'qituvchilarga madaniyat, pedagogika, baholash va texnologiyani uyg'un tarzda birlashtirish imkonini berish uchun madaniy mazmun, madaniyatlararo kompetensiyalar va pedagogik mazmun bilimlarini aniq yoritishi lozim.

Madaniy jihatdan sezgir pedagogika barcha kelib chiqishga ega talabalar uchun yuqori sifatli musiqa ta'limidan teng foydalanish imkoniyatini ta'kidlaydi. Bunga xilma-xil repertuarlarni ta'minlash, texnologiyalardan teng foydalanish imkoniyati va o'quvchilarning shaxsiyati hamda tarixini tasdiqlovchi inklyuziv pedagogika kiradi. “Madaniyatlar bilan axloqiy munosabat: Jahon musiqa pedagogikasi va etnomusiqashunoslikka asoslangan yondashuvlar madaniyatlar bilan axloqiy munosabatni, uzatish huquqlarini, kontekstual ma'nolarni hurmat qilishni va o'zlashtirishdan qochishni ta'kidlaydi. O'qituvchilar axloqiy amaliyotni saqlab qolish uchun o'zlarining yuqish me'yorlari haqida o'ylab ko'rishlari va jamiyat bilim egalari bilan hamkorlik qilishlari kerak”⁸.

“Musiqi ta'limi ijtimoiy hamjihatlik va milliy o'ziga xoslikka hissa qo'shishi mumkin bo'lsa-da, u madaniyatni mafkura uchun vositaga aylantirishdan qochishi lozim. Musiqa sinflarida tanqidiy izlanish, madaniy kamtarlik va turli dunyoqarashlarga ochiqlikni ta'kidlaydigan muvozanatli yondashuv tavsiya etiladi”⁹.

⁵ Campbell, Patricia Shehan, and Jennifer M. Mellizo. “Teaching Music/Teaching Culture: From the Rhetorical to the Realities.” *Music Educators Journal*, vol. 111, no. 2, 2024, pp. 26–34, <https://doi.org/10.1177/00274321241297593>.

⁶ Przybylski, L., & Niknafs, N. (2015). Teaching and Learning Popular Music in Higher Education Through Interdisciplinary Collaboration: Practice What You Preach. *Iaspm Journal*, 5(1), 100–123. <https://doi.org/10.5429/ij.v5i1.706>

⁷ Carlisle, Katie. “Steps Toward Gaining Knowledge of World Music Pedagogy.” *General Music Today*, vol. 26, no. 3, 2012, pp. 7–12, <https://doi.org/10.1177/1048371312462215>.

⁸ Yoo, Hyesoo. “Teaching Traditional and Transformed Versions of Culturally Diverse Musics With Integrity.” *Journal of General Music Education*, vol. 37, no. 1, 2023, pp. 26–31, <https://doi.org/10.1177/27527646231185564>.

⁹ Campbell, Patricia Shehan, and Jennifer M. Mellizo. “Teaching Music/Teaching Culture: From the Rhetorical to the Realities.” *Music Educators Journal*, vol. 111, no. 2, 2024, pp. 26–34, <https://doi.org/10.1177/00274321241297593>.

Ba'zi adabiyotlarda global musiqa ta'limida yevropatsentrizm bilan bog'liq muammolar qayd etilgan bo'lsa, boshqalari o'quv dasturlarida jahon musiqasini dadil kengaytirish tarafdori. "Konsensus repertuarlar va amaliyotlarni kengaytirishga moyil, ammo kontekstlar G'arb qonunlarini qanchalik keskin markazsizlantirishda farq qiladi, bu esa kontekstga sezgir siyosat va o'qituvchi mustaqilligini talab qiladi"¹⁰.

Tahliliy nuqtayi nazardan qaraganda, zamonaviy pedagogik yondashuvlarning barchasi bir-biridan mustaqil emas, balki o'zaro uzviy bog'liq holda amal qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim kompetensiyaviy yondashuvsiz mukammal natija bermaydi; faoliyatga asoslangan yondashuv refleksiyasiz chuqurlashmaydi; integratsiya kreativlikni qo'llab-quvvatlamasa, yuzaki tus oladi; texnologik yondashuv esa insonparvarlik tamoyiliga tayanmasa, mexanik vositaga aylanib qoladi. Shunday ekan, musiqa madaniyati darslarining zamonaviy nazariy modeli turli yondashuvlarning uyg'un tizimidan iborat bo'lishi kerak. Aynan shu uyg'unlik darsni metodik jihatdan boy, psixologik jihatdan qulay, estetik jihatdan ta'sirchan va tarbiyaviy jihatdan samarali qiladi.

Musiqa madaniyati darslarini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslari ta'limning bugungi maqsad va vazifalariga mos ravishda shakllangan kompleks ilmiy qarashlar tizimidir. Bu tizimda insonparvarlik, konstruktivizm, kompetensiyaviylik, faoliyatga yo'naltirilganlik, shaxsga yo'naltirilganlik, integrativlik, refleksivlik, kreativlik va texnologik moslashuv kabi tamoyillar o'zaro bir-birini to'ldirib boradi. Mazkur yondashuvlar asosida tashkil etilgan musiqa madaniyati darsi o'quvchining musiqiy bilimi bilan birga uning hissiy olami, estetik didi, ma'naviy dunyosi, ijodiy tafakkuri va madaniy o'zligini shakllantirishga xizmat qiladi. Demak, zamonaviy pedagogik yondashuvlar musiqa ta'limini oddiy o'quv predmeti maqomidan chiqarib, uni barkamol shaxsni voyaga yetkazuvchi muhim ma'naviy-estetik tarbiya maydoniga aylantiradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Locke, Terry, and Lauren Prentice. "Facing the Indigenous 'Other': Culturally Responsive Research and Pedagogy in Music Education." *The Australian Journal of Indigenous Education*, vol. 45, no. 2, 2016, pp. 139–151, <https://doi.org/10.1017/jie.2016.1>.
2. Diaz, Lauren. "Rethinking the Traditional Wind Band." *TOPICS*, 2023, <https://doi.org/10.22176/topics2020.03.37>.
3. Harrop-Allin, Susan. "Multimodality and the Multiliteracies Pedagogy." *Journal of Research in Music Education*, vol. 65, no. 1, 2017, pp. 25–51, <https://doi.org/10.1177/0022429417694874>.
4. Dockan, David, et al. "General Music Pedagogies Through the Lens of Culturally Relevant Pedagogy." *Journal of General Music Education*, vol. 39, no. 1, 2025, pp. 31–39, <https://doi.org/10.1177/27527646251369863>.
5. Campbell, Patricia Shehan, and Jennifer M. Mellizo. "Teaching Music/Teaching Culture: From the Rhetorical to the Realities." *Music Educators Journal*, vol. 111, no. 2, 2024, pp. 26–34, <https://doi.org/10.1177/00274321241297593>.

¹⁰ Yusoff, S. M., Marzaini, A. F. M., Hassan, M. H., & Zakaria, N. (2023). Investigating the Roles of Pedagogical Content Knowledge in Music Education: A Systematic Literature Review. *Malaysian Journal of Music*, 12(2), 95–114. <https://doi.org/10.37134/mjm.vol12.2.6.2023>

6. Przybylski, L., & Niknafs, N. (2015). Teaching and Learning Popular Music in Higher Education Through Interdisciplinary Collaboration: Practice What You Preach. *Iaspm Journal*, 5(1), 100–123. <https://doi.org/10.5429/ij.v5i1.706>
7. Carlisle, Katie. "Steps Toward Gaining Knowledge of World Music Pedagogy." *General Music Today*, vol. 26, no. 3, 2012, pp. 7–12, <https://doi.org/10.1177/1048371312462215>.
8. Yoo, Hyesoo. "Teaching Traditional and Transformed Versions of Culturally Diverse Musics With Integrity." *Journal of General Music Education*, vol. 37, no. 1, 2023, pp. 26–31, <https://doi.org/10.1177/27527646231185564>.
9. Yusoff, S. M., Marzaini, A. F. M., Hassan, M. H., & Zakaria, N. (2023). Investigating the Roles of Pedagogical Content Knowledge in Music Education: A Systematic Literature Review. *Malaysian Journal of Music*, 12(2), 95–114. <https://doi.org/10.37134//mjm.vol12.2.6.2023>

